

**INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA**
Institut od nacionalnog značaja
za Republiku Srbiju

Okrugli sto

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI 6

Institut društvenih nauka, Beograd, Kraljice Natalije 45
Velika sala na prvom spratu

Institut društvenih nauka,
Centar za pravna istraživanja
Advokatska komora Vojvodine

10.00–17.00 sati
3. novembar 2023. godine

Edicija
KNJIGE SAŽETAKA

Urednik

Dr Hajrija Mujović

Programski odbor

Dr Marta Sjeničić

Dr Sanja Stojković Zlatanović

Dr Sofija Nikolić Popadić

Organizacioni odbor

Dr Hajrija Mujović

Dr Marko Milenković

Dr Ranko Sovilj

Nataša Jevtić

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

6

OKRUGLI STO

3. novembar 2023, Beograd

KNJIGA SAŽETAKA

Advokatska komora Vojvodine
Glasnik AKV
Novi Sad

Institut društvenih nauka
Centar za pravna istraživanja
Beograd

SADRŽAJ PREMA TEMAMA

I. PRIMENA PRAVA I ODGOVORNOST	6
II. PRAVNE PRAKSE, LIČNE ŠTETE I ODGOVORNOST	25

I. PRIMENA PRAVA I ODGOVORNOST

Svetislav Janković	Nedostatak jasnoće pri određivanju pojma i uslova više sile u građanskom pravu / 7
Igor Milinković	Šta donose izmjene Zakona o visokom sudskom i tužilačkom savjetu Bosne i Hercegovine? / 11
Ranko Sovilj	Tržiste digitalnih valuta – rizici, pravna odgovornost i zaštita investitora / 13
Mirjana Dokmanović	Odgovornost države za <i>ex ante</i> procenu uticaja propisa na rodnu ravnopravnost / 17
Dorđe Marjanović	Odgovornost neregistrovanih portala zbog povrede prava na pretpostavku nevinosti u izveštavanju o krivičnim delima / 19
Sanja Stojković Zlatanović	Odgovornost digitalnih radnih platformi – demistifikacija tradicionalnog radnog odnosa / 22

*Svetislav Janković**

NEDOSTATATAK JASNOĆE PRI ODREĐIVANJU POJMA I USLOVA VIŠE SILE U GRAĐANSKOM PRAVU

Letnji period 2023. godine je obeležila varljivost meteoroloških prilika koja je rezultirala nizom vremenskih nepogoda koje su naročito pogodile građane i privredu u Srbiji, ali i u okolnim državama poput Hrvatske, Italije, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Kao jedan od učestalijih činilaca se pojavljavao grad (tuča, led) koji je prouzrokovao znatnu, pa neretko i potpunu štetu na dobrima građana, domaćinstava i privrede. Pravno posmatrano, grad se, pored olujnog vetra i poplava, redovno određuje kao viša sila koja je konačni, oslobađajući pravni uslov od odgovornosti, kako objektivne, tako još više subjektivne. Međutim, takvim se grad može pravno odrediti samo izolovano, kao tipičan primer više sile, ali kada se stavi u kontekst realnog prostora i vremena neretko gubi odlike više sile.

Osnovno pravilo koje na opšti način uređuje oslobođenje subjekta od odgovornosti usled nastanka više sile ili slučaja sadržano je u čl. 263. Zakona o obligacionim odnosima, a koje je dalje razrađeno kroz pravila o odgovornosti različitih subjekata (poput, na primer, skladištara). Prema njemu, viša

* Doktor pravnih nauka, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, jankovic@ius.bg.ac.rs

sila je određena kao nepredvidiva, nesavladiva i neotklonjiva spoljna okolnost koja je nastala nakon započetog obligacionog odnosa. Kako čl. 263. ZOO teži širem obuhvatu oslobađajućih razloga, tako u sebi, zapravo, sadrži odrednicu i više sile i slučaja, odnosno i jedan i drugi oslobađajući razlog određuje kao nepredvidivu, nesavladivu i neotklonjivu okolnost, s tom razlikom što je okolnost kod više sile spoljne prirode, dok je kod slučaja unutrašnje. Na primer, viša sila su nesumnjivo, snaga vetra, grad, poplava, zemljotres, izlivanje vulkana, dok slučaju pripadaju okolnosti koje su potekle iz unutrašnjeg procesa subjekta u pitanju (poput pucanje gume ili osovine na kamionu, propuštanje vode na brodu usled popuštanja brodskog dna, okliznuće na bananu/list itd.).

Kada se grad kao spoljna pojava stavi u činjenični okvir neke ordinarnе delatnosti (poput servisiranja automobila ili skladištenja stvari) deluje neizvesno i sporno odrediti ga kao višu silu po automatizmu. U jednom konkretnom i realnom primeru koji se dogodio leta 2023. godine, fizičko lice je ostavilo svoje putničko vozilo u ovlašćenom servisu kako bi se na njemu izvršili radovi koji spadaju u redovno održavanje (zamena filtera i ulja u motoru). U 14:00 sati konkretnog dana je fizičko lice (vlasnik vozila) obavešteno da je redovan servis izvršen, te je pozvan da preuzme svoje vozilo tog ili sledećeg dana u radno vreme. U 15:00 sati istog dana je (kako je već bilo najavljivano preko sredstava javnog informisanja) nastupila vremenska nepogoda sadržana u olujnom vetrui i izuzetno krupnom gradu. Pošto je završen servis, zaposleni u mehaničarskoj radionici su izvezli konkretno vozilo na spoljašnji deo smeštajnog prostora kako bi ga odatle vlasnik lakše preuzeo i izvezao. U međuvremenu, to jest u 15:00 sati je nastupilo nevreme koje je uz intenzivan grad

prouzrokovalo znatnu štetu na vozilu koja se sastojala u velikim površinskim ulubljenjima i naprsnuću svih staklenih površina na vozilu. Vlasnik vozila je pristupio mehaničarskoj radionici nešto pre 16:00 sati kako bi preuzeo svoje vozilo. Videvši da mu je pričinjena znatna materijalna šteta (procenjuje se na više od šeststo hiljada dinara), vlasnik je zahtevao da se sastavi zapisnik o šteti na vozilu, te je obavestio MUP kako bi se takva okolnost i zvanično registrovala.

Ovlašćena mehaničarska radionica je odmah po sačinjenom zapisniku, preko svog upravnika, izjavila da ne odgovara za nastalu štetu na vozilu, jer je šteta prouzrokovana spoljnom okolnošću koja ima odlike više sile. I zaista, grad, odnosno olujno nevreme jesu, kao takvi, izolovano posmatrani, tipični primeri više sile. Međutim, konkretni primer pokazuje upravo suprotno, odnosno da takav grad nema osobinu više sile ako se smesti u opisani činjenični okvir. Naime, konkretna ovlašćena mehaničarska radnja je mogla da spreči, da savlada, da otkloni dejstva spoljne nepredvidive okolnosti poput grada (premda je i sama nepredvidivost upitna ako se uzme u obzir da je takvo nevreme najavljivano kroz opštedorupna sredstva javnog informisanja). Činjenica da je neko od zaposlenih, u trenutku početka takvog grada (ili, pak, samih naznaka početka olujnog nevremena) mogao da premesti vozilo u zatvoreni deo radionice (koji je dovoljno prostran da primi i više desetina vozila) pravno ukazuje da je mehaničarska radionica kao odgovorni subjekt imala priliku da savlada takvu okolnost poput grada. Sama činjenica da je postojala prilika da se savladaju određene spoljne okolnosti ukazuje da nisu ispunjeni uslovi za višu silu kao oslobađajući razlog od odgovornosti.

Kao osnovni pravni problem prethodno opisanog slučaja mogu se povjavit dva pitanja – prvo, da li spremnost i prilika da se savladaju određene spoljne okolnosti treba da se procenjuju relativno ili apsolutno, i drugo, da li su osobine više sile poput nepredvidivosti, nesavladivosti i neotklonjivosti u ZOO određene kao alternativne ili kumulativne. Čini se ispravnim smatrati da se prilike i mogućnost saznavanja i savladavanja štetnih okolnosti procenjuje uvek relativno ili pak apsolutno, ali kroz standardne obrasce dobrog domaćina, privrednika, stručnjaka. Drugo, višom silom se ne može smatrati samo nepredvidiva ili samo nesavladiva okolnost, već je nužno da odlike nepredvidivosti i nesavladivosti budu u sadejstvu, jer samo tako utiču na opravdanost oslobođenja od odgovornosti lica koje je objektivno odgovorno. Stoga, iako se na prvi pogled norma o višoj sili čini jasnom i tačnom (što ona pri pravilnom tumačenju i jeste), utisak je da bi, zarad pravne sigurnosti, bilo potrebno izričito ukazati na relativnost i kumulativnost uslova za određivanje neke okolnosti višom silom. Dakle, viša sila kao razlog za oslobođenje od objektivne odgovornosti može da bude samo spoljna okolnost, nastala posle započetog dejstva obligacije, a koja je nepredvidiva, nesavladiva i neotklonjiva.

Ključne reči: viša sila, relativnost uslova više sile, kumulativnost uslova više sile, pravna (ne)izvesnost pravila o višoj sili

*Igor Milinković**

ŠTA DONOSE IZMJENE ZAKONA O VISOKOM SUDSKOM I TUŽILAČKOM SAVJETU BOSNE I HERCEGOVINE?

Nezavisnost sudstva predstavlja jedan od ključnih preduslova vladavine prava. Njegovanje kulture sudske nezavisnosti, međutim, treba da bude praćeno stalnim naporima da se unaprijede mehanizmi i kultura odgovornosti i integriteta nosilaca sudijske funkcije. Ova potreba je posebno naglašena u postautoritarnim društвима u kojima nezavisnost sudstva počiva na nestabilnim temeljima autoritarne proшlosti, koju je odlikovalo sistematsko podrivanje sudske nezavisnosti.

Posljednjih decenija sredstvo za jačanje sudske nezavisnosti prepoznaje se u osnivanju savjeta sudstva. Savjeti sudstva, nezavisna tijela u kojima većini članova čine predstavnici sudske vlasti, „osmišljeni su da izdvoje funkcije imenovanja, odlučivanja o napredovanju i disciplinskog kažnjavanja sudija iz stranačkog političkog procesa, obezbjeđujući istovremeno izvjestan nivo odgovornosti“. Posljednjih godina, međutim, sve veći broj autora upozorava na činjenicu da formiranje sudskega savjeta može dovesti do pojave novih kanala politizacije sudstva, što u prvi plan stavlja i pitanje odgovornosti članova savjeta.

* Doktor pravnih nauka, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, igor.milinkovic@pf.unibl.org

U radu se analiziraju odredbe Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom savjetu Bosne i Hercegovine (BiH), koje se odnose na disciplinsku odgovornost sudija i članova Savjeta, kao i postupak razrješenja članova Visokog sudskog i tužilačkog savjeta BiH (prijedlog Zakona o izmjenama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom savjetu BiH usvojila je nedavno Parlamentarna skupština BiH).

Ključne riječi: sudstvo, nezavisnost sudstva, sudijska odgovornost, savjeti sudstva, Bosna i Hercegovina, Visoki sudski i tužilački savjet

*Ranko Sovilj**

TRŽIŠTE DIGITALNIH VALUTA – RIZICI, PRAVNA ODGOVORNOST I ZAŠTITA INVESTITORA

Poslednjih decenija globalni finansijski sistem postao je veoma kompleksan, čemu je posebno doprineo razvoj inovativnih tehnologija, prvenstveno novih finansijskih instrumenata, kao i različitih vrsta finansijskih posrednika, što je postavilo pred regulatore brojne pravne izazove. Sa jedne strane, od regulatornih tela se očekuje da ne sputavaju finansijske inovacije i da omoguće dalji razvoj tržišta, dok se, sa druge strane, od regulatora očekuje da obezbede finansijsku stabilnost, da pruže adekvatnu zaštitu od finansijskih zloupotreba, u krajnjem da zaštite korisnike finansijskih usluga (investitore, potrošače, potvridoce, preduzetnike). Do pojave i šire upotrebe digitalnih valuta, regulatorna tela su detaljno regulisala poslovanje svih učesnika na finansijskom tržištu. Međutim, sa ekspanzivnom upotrebom digitalne imovine, mogućnosti za adekvatnu regulaciju emisije i prometa digitalnih valuta značajno su se smanjile. S obzirom na izraženu rizičnost poslovanja digitalnim valutama, cilj predmetnog istraživanja je da ukaže na neophodnost adekvatnog pravnog normiranja emisije i prometa digitalnih valuta zarad očuvanja finansijske stabilnosti,

* Doktor pravnih nauka, naučni saradnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, soviljpeca@gmail.com

privrede i zaštite svih učesnika na tržištu (ulagača, preduzetnika, start-apova itd.), budući da prerano ili preterano normiranje može predstavljati prepreku daljem razvoju tržišta digitalnih valuta, dok, sa druge strane, potpuno odsustvo regulatornog okvira može obeshrabriti investitore i start-apove od ulaganja u tržište digitalnih valuta.

Da bi se odgovorno pristupilo adekvatnom pravnom regulisanju digitalne imovine potrebno je, između ostalog, proceniti sve rizike koji nastaju tokom prometa digitalne imovine. Kako je vrednost digitalne imovine veoma promenljiva i nestabilna, ulaganje u digitalnu imovinu smatra se visokošpekulativnim ulaganjem s obzirom na prisutan rizik od značajnog ili potpunog gubitka investicija prilikom kupovine ili prodaje digitalnih valuta. U poređenju sa rizičnošću poslovanja finansijskim instrumentima na tržištima kapitala, na rizičnost poslovanja digitalnom imovinom, pored već standardizovanih i opšte-prisutnih rizika (tržišni rizik, kreditni rizik, operativni rizik, rizik likvidnosti, rizik druge ugovorne strane), utiču i drugi rizici koji proizlaze iz specifičnih obeležja digitalne imovine. Na volatilnost (promenljivost cene) digitalnih valuta, pored permanentnih tehnoloških promena i inovacija, dodatno utiču prevare, krađe i sajber napadi, protiv kojih ne postoji odgovarajuća pravna sredstva zaštite. Kako su tehnološka dostignuća u sferi kriptografije, hakovanja koda ili kvantnih proračuna u inicijalnoj fazi razvoja, mogu predstavljati dodatan rizik za bezbednost digitalne imovine. Pored toga, digitalna imovina izložena je većem riziku od tržišnih malverzacija, manipulacija i insajderskih informacija, kako usled odsustva regulative, tako i usled neadekvatnog nadzora i kontrole na tržištu.

S tim u vezi potrebno je da nadležna regulatorna tela odgovorno pristupa-ju prilikom sistemskog uređivanja ovako kompleksne materije kakvo je tržište digitalne imovine. Kako ne postoji opšteprihvaćena međunarodna pravila i standardi u trgovini digitalnim valutama, sa razvojem nacionalnih regulativa širom sveta javlja se pravni rizik zbog nekonzistentnosti i neu jednačenosti propisa u različitim jurisdikcijama, što za posledicu može imati da određene pravne transakcije budu priznate kao zakonite u jednoj zemlji, a nezakonite u drugoj. Prema usvojenom principu regulacije danas razlikujemo tri sistema re-gulacije – zemlje u kojima je zabranjena trgovina digitalnom imovinom, zemlje koje je ignorisu i, na kraju, zemlje koje odobravaju i pravno uređuju trgovinu digitalnom imovinom. Među malobrojnim zemljama koje izričito zabranjuju trgovinu digitalnom imovinom je Narodna Republika Kina. Najbrojnija grupa zemalja u nastojanju da izbegne pravni rizik, ignorise i odugovlači sa usvaja-njem pravnih propisa, kako bi se sagledale i analizirale sve prednosti tržišta digitalne imovine. Kao meru predostrožnosti prema finansijskim inovacijama, regulatorni organi Australije, Kanade, Singapura, Ujedinjenih Arapskih Emi-rata i Velike Britanije dopuštaju poslovanje digitalnom imovinom u relativno kontrolisanom okruženju. To se može smatrati oblikom selektivne regulacije usmerenom na tržišta digitalne imovine i predstavlja jedan vid upravljanja ri-zikom. Na kraju, poslednja grupa država, poput Malte, Monaka, Lihtenštajna, Luksemburga i Srbije, izričito dopuštaju i uređuju trgovinu digitalnih valuta, nastojeći da privuku investitore širom sveta i pozicioniraju se kao globalni centri digitalnih finansija.

Kao što smo na početku istakli, finansijske inovacije predstavljaju veliki izazov za državnu politiku i pravnu regulativu u pogledu obezbeđivanja finansijske stabilnosti i zaštite svih učesnika na tržištu. U svetlu promenljivih finansijskih okolnosti, izvesno je da stabilnosti i održivosti tržišta digitalnih valuta doprinosi adekvatan sistem upravljanja rizicima i kontrole svih učesnika na tržištu, kao i odgovarajuće regulatorne mere. Stoga je potrebno da regulatorni organi preuzmu odgovorniju i aktivniju ulogu na tržištu digitalnih valuta koristeći integralni – preventivni i tržišno orijentisan pristup.

Ključne reči: turistički ugovori, putnik-potrošač, vanredne okolnosti, viša sila, jednakost davanja

*Mirjana Dokmanović**

ODGOVORNOST DRŽAVE ZA EX ANTE PROCENU UTICAJA PROPISA NA RODNU RAVNOPRAVNOST

Nova regulativa planskog sistema Republike Srbije, Zakon o planskom sistemu (*Službeni glasnik RS*, br. 30/18) i prateća Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata (*Službeni glasnik RS*, br. 8/19), uvela je obavezu sprovođenja testa uticaja propisa na rodnu ravnopravnost u okviru procene efekata na društvo. Ova novina je dovela do potrebe da se izradi i primeni test uticaja na rodnu ravnopravnost na osnovu čijih rezultata predlagač propisa procenjuje da li će predložena rešenja proizvesti efekte na rodnu ravnopravnost. Pored toga, Zakon o planskom sistemu predviđa obavezu predstavljanja nalaza sprovedene analize efekata (čl. 33), kako bi nadležni donosilac imao relevantne podatke za donošenje odluke o tom pitanju i kako bi javnost bila upoznata sa razlozima donošenja tog dokumenta. Obaveze i nadležnosti predlagača zakona i drugih propisa da sprovode procenu uticaja na rod proističu i iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti (*Službeni glasnik RS*, br. 52/21) i Strategije za rodnu ravnopravnost (2022–2030) koja je kao jednu od mera definisala „unapređivanje kapaciteta za kreiranje rodno odgovornih resornih javnih

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica Instituta društvenih nauka u penziji.

politika, analizu i praćenje efekata javnih politika na ostvarivanju rodne ravnopravnosti” (mera 4.4).

Predmet ovog izlaganja je odgovornost države da sprovodi *ex ante* procesnu uticaja propisa na rodnu ravnopravnost. U prvom delu izlaganja predstaviće se normativni i politički okvir primene analize efekata propisa na rodnu ravnopravnost. U drugom delu će se predstaviti alatka za analizu ovih efekata, test rodne ravnopravnosti, a u trećem delu će se predstaviti primena ove alatke na primerima pojedinih zakona. Cilj izlaganja je da ukaže na značaj obaveze predлагаča zakona i drugih propisa da prilikom njihovog formulisanja uzmu u obzir ciljeve rodne ravnopravnosti i na taj način unapred otklone moguće negativne efekte koje odredbe propisa mogu proizvesti na rodnu ravnopravnost i, posebno, na pripadnike i pripadnice ranjivih društvenih grupa.

Ključne reči: *ex ante* procena uticaja propisa, test rodne ravnopravnosti, rodna ravnopravnost, Zakon o rodnoj ravnopravnosti, uticaj propisa na društvo

*Đorđe Marjanović**

ODGOVORNOST NEREGISTROVANIH PORTALA ZBOG POVREDE PRAVA NA PREPOSTAVKU NEVINOSTI U IZVEŠTAVANJU O KRIVIČNIM DELIMA

Pravo na prepostavku nevinosti kao pravo okriviljenog u krivičnom postupku predviđeno je brojnim domaćim i međunarodnim izvorima prava. Prepostavka nevinosti uspostavlja se u korist okriviljenog sa ciljem pružanja zaštite okriviljenom u krivičnom postupku. Do donošenja sudske presude nijedno lice ne sme osećati posledice zbog postojanja sumnje da je učinilac krivičnog dela, odnosno nijedno lice se ne može smatrati krivim za krivično delo pre pravnosnažne sudske presude. Pravo na prepostavku nevinosti pravo je ne samo okriviljenog lica u krivičnom postupku. Evropski sud za ljudska prava je, tumačivši pravo na prepostavku nevinosti, ukazao na potrebu njenog poštovanja i u postupcima koji nisu krivični ni po unutrašnjem pravu, ni po međunarodnom pravu, ukoliko ti krivični postupci sadrže proglašenje krivice u krivičnom smislu. Takav postupak bi, primera radi, bio prekršajni postupak ili parnični postupak koji je pokrenut tužbom za naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode. U samom radu osvrnućemo se na pitanje pravne prirode

* Saradnik u nastavi, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu
djordje2611@gmail.com

prepostavke nevinosti, a kako bismo ukazali na shvatanja prema kojima se prepostavka nevinosti može razumeti kao *procesno načelo, pravo okrivljenog u krivičnom postupku, ali i kao pravo ličnosti*. Razumevanje pravne prirode prepostavke nevinosti od značaja je prilikom utvrđivanja pravnih posledica do kojih dolazi usled povrede prepostavke nevinosti od strane odgovornih lica.

Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije navodi da su subjekti koji su u obavezi da poštuju pravo na prepostavku nevinosti: *državni i drugi organi i organizacije, sredstva javnog obaveštavanja, udruženja i javne ličnosti*. Za potupno ostvarivanje prava na prepostavku nevinosti neophodno je utvrditi koji krug subjekata je obuhvaćen ovim zakonskim nabranjem kruga odgovornih lica. Kako je najveći broj postupaka po osnovu povrede prava na prepostavku nevinosti pred pravosudnim organima u Republici Srbiji pokrenut radi naknade nematerijalne štete zbog povrede prava na prepostavku nevinosti u medijskom izveštavanju, smatramo neophodnim da posebnu pažnju posvetimo pojmu „sredstava javnog obaveštavanja“ a kako bismo time utvrdili koji se sve subjekti mogu smatrati odgovornim ukoliko svojim izveštavanjem o krivičnim delima povrede prepostavku nevinosti. Zakon o javnom informisanju i medijima, pod medijima naročito *podrazumeva dnevne i periodične novine, servis novinske agencije, radio-program i televizijski program i elektronska izdanja tih medija, kao i samostalna elektronska izdanja (uređivački oblikovane internet stranice ili internet portali), a koji su registrovani u Registru medija, u skladu sa ovim zakonom*. Kako savremena sredstva javnog informisanja karakteriše pojava neregistrovanih portala, postavlja se pitanje da li su ova lica,

neregistrovani internet portali, u obavezi da poštuju pravo na pretpostavku nevinosti.

Predmet ovog rada jeste pitanje odgovornosti internet portala za povredu prava na pretpostavku nevinosti koja proizilazi iz njihovog izveštavanja o krivičnim delima. Kako bi odgovorili na pitanje da li neregistrovani internet portali odgovoraju ukoliko u svom izveštavanju povrede pretpostavku nevinosti, potrebno je analizirati cilj norme Zakonika o krivičnom postupku kojom se predviđa odgovornost sredstava javnog obaveštavanja za povredu prava na pretpostavku nevinosti i specifičnosti izveštavanja neregistrovanih internet portala. S obzirom da je izveštavanje putem interneta drugačije u odnosu na tradicionalne štampane medije, a što vidimo kroz pristupačnost i trajnost informacija koje se objavljuju putem internet portala, u ovom radu ćemo se osvrnuti i na potencijalna rešenja koja bi doprinela efikasnijoj zaštiti prava na pretpostavku nevinosti, što bi uticalo na proširenje odgovornosti neregistrovanih internet portala.

Ključne reči: neregistrovani internet portali, mediji, sredstva javnog obaveštavanja, Zakon o javnom informisanju i medijima, pretpostavka nevinosti, Zakonik o krivičnom postupku

*Sanja Stojković Zlatanović**

ODGOVORNOST DIGITALNIH RADNIH PLATFORMI – DEMISTIFIKACIJA TRADICIONALNOG RADNOG ODNOŠA

Ekspanzija tzv. rada u gig, platformskoj, odnosno masovnoj ekonomiji, nastala širokom upotrebom informacionih i komunikacionih tehnologija, dovela je do akademskih rasprava i stručnih debata u domenu *pro et contra* argumentacije vezane za neophodnost redefinisanja standardnih radnopravnih instituta. Ovo, naročito, u kontekstu tradicionalnih elemenata pojma radnog odnosa. S tim u vezi je i pitanje pravne prirode odnosa koji se uspostavlja između platforme i tzv. platformskih radnika, odnosno pružalaca usluga. Odgovor na ovo pitanje jeste svojevrsni *sedes materiae* priznavanja, ostvarivanja i zaštite prava na radu i u vezi sa radom, kao i ostalih povezanih socijalnih prava. Uloga platforme, odnosno algoritamskog menadžmenta u kontekstu uslova rada, na nivou Evropske unije, prвobitno je bila usmerena na zaštitu podataka i prava na privatnost platformskih radnika, odnosno lica angažovanih preko digitalne radne platforme, da bi predlog Evropske komisije o usvajanju Direktive EU o unapređenju uslova rada u slučaju rada preko digitalnih platformi (2021), fokus preneo na zaštitu dostojanstva na radu, ostvarivanju fer,

* Doktor pravnih nauka, viša naučna saradnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, sanjazlatanovic1@gmail.com

transparentnih i predvidljivih uslova rada za ovu kategoriju radno angažovanih lica koja, sada, od tzv. „subjekta podataka” postaju tzv. „subjekti rada”. Cilj predloga Direktive o zaštiti platformskih radnika jeste (re)balans snage i moći između platforme i platformskih radnika, po istom principu kada su se, u osvit nastanka radnog prava kao grane prava, utvrđivala i osnovna načela, kao i minimalni standardi (dostojanstvenog) rada. Sada ta nesrazmerna (ekonomске) moći počiva i zasniva se na nedostatku informacija. Stoga, Direktivom se nastoji da se utvrdi obaveza platforme da adekvatno i blagovremeno informiše radnike, ko i na koji način ima uticaj na definisane uslove rada.

Primenom pravnoteorijskog, normativnog i akseološkog metoda, rad ima za cilj sagledavanje i analizu savremenih oblika radnog angažovanja i odgovornosti u tom domenu, sa fokusom na tzv. platformski rad, sve u uslovima promena na tržištu i mestima rada nastalim pod uticajem digitalizacije i automatizacije procesa rada, kako bi se, nadalje, identifikovali izazovi, kao i potreba redefinisanja tradicionalnih radnopravnih instituta. Posebno se analizira predlog Direktive EU o zaštiti platformskih radnika (2021), kako bi se definisao *ratio legis* evropskog zakonodavca, ali i anticipirao pravac razvoja radnog prava, kao pravne discipline, naročito u kontekstu definisanja (savremenih) elemenata za utvrđivanje postojanja radnog odnosa i kvalifikacije statusa zaposlenog, te sa ciljem preveniranja lažnog samozapošljavanja i zloupotrebe ovog instituta od strane ekonomski jače strane u odnosu. Normiranje graničnih odnosa, to jest onih koji se nalaze negde na pola puta između klasičnog privatnog, odnosno obligacionopravnog i javnog, odnosno radnopravnog, u okolnostima značajnih promena u proizvodnom procesu i načinima pružanja

usluga na tržištu koje je dominantno globalno, jeste izazov savremenog prava, kao i tradicionalnih pravnih disciplina, ali i pitanje koje ima širi etički i socijalni značaj.

Ključne reči: platformski rad, algoritamsko upravljanje, radni odnos, odgovornost digitalne radne platforme, zaštita prava radnika

II. PRAVNE PRAKSE, LIČNE ŠTETE I ODGOVORNOST

Marko Milenković

Donošenje strateških akata i (ne)sprovođenje
analiza efekata – studija slučaja Programa
za retke bolesti u Republici Srbiji / **26**

Jelena Simić

Značaj postojanja protokola lečenja za postupanje
zdravstvenih radnika / **28**

Marta Sjeničić

Milka Popović

Zaključci sa prvog Globalnog kongresa o primeni
Međunarodnog kodeksa o reklamiranju zamena
za majčino mleko / **30**

Marina Mijatović

Bezbednost pacijenta u zdravstvenoj ustanovi kroz
zaštitu od zaraznih bolesti / **33**

Hajrija Mujović

Pitanja odgovornog postupanja kod preimplantacione
genetičke dijagnostike / **34**

*Marko Milenković**

**DONOŠENJE STRATEŠKIH AKATA I (NE)SPROVOĐENJE
ANALIZA EFEKATA – STUDIJA SLUČAJA PROGRAMA
ZA RETKE BOLESTI U REPUBLICI SRBIJI**

U skladu sa savremenim tendencijama upravljanja, proces donošenja propisa i akata javnih politika, naročito strategija i nacionalnih programa, podrazumeva i sprovođenje analize efekata tih politika i akata. Zakonom o planskom sistemu definisane su *ex-ante* i *ex-post* analiza efekata propisa i javnih politika koje se sprovode u cilju sagledavanja promene koju treba postići, njenih elemenata i uzročno-posledičnih veza između njih i izbora optimalnih mera za postizanje ciljeva javnih politika odnosno u cilju vrednovanja učinaka, preispitivanja i unapređenja javnih politika. Nadležni predlagач predstavlja nalaze i podatke o obimu i metodama sprovedene *ex-ante* analize efekata javne politike i rezultatima *ex-post* analize efekata već sprovedenih javnih politika u okviru samog dokumenta javne politike, kako bi nadležni donosilac imao relevantne podatke za donošenje odluke o tom pitanju i kako bi javnost bila upoznata sa razlozima donošenja tog dokumenta. Zakon takođe propisuje i načelo javnosti i partnerstva koje garantuje transparentni i konsultativni proces

* Doktor pravnih nauka, viši naučni saradnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, mmilenkovic@idn.org.rs

sa svim zainteresovanim stranama i ciljnim grupama, uključujući i udruženja i druge organizacije civilnog društva, naučno-istraživačke i druge organizacije, uz omogućavanje zaštite prava i ostvarivanje interesa kako zainteresovanih grupa, tako i javnog interesa. U oblasti retkih bolesti, nakon višegodišnjeg rada na pripremi strategije koja bi na celovit način tretirala složenu problematiku retkih bolesti, aktivnosti radne grupe i više projekata u ovoj oblasti, Vlada Republike Srbije se 2019. opredelila za usvajanje Programa za retke bolesti u Republici Srbiji za period 2020–2022. godine koji je zbog okolnosti koincidirao sa epidemijom Covid-a 19, što je predstavljalo značajan izazov za njegovu implementaciju. Programom je predviđeno da će Ministarstvo u poslednjoj godini trajanja ovog programa pripremiti *ex-post* analizu. Prema dostupnim podacima to nije urađeno, a pristupljeno je izradi novog strateškog akta. Dodatno, prethodnim programom je predviđeno i sprovođenje istraživanja među pacijentima kojima bi se ustanovilo bazno stanje u pogledu informisanosti i zadovoljstva uslugama, a na osnovu koga bi se kroz naknadno istraživanje meroio napredak, ali ovo istraživanje takođe nije sprovedeno. U radu se analiziraju nedostaci postojećeg sistema sprovođenja analiza i razmatraju mogućnosti za uvođenje mehanizama koji bi garantovali odgovornost za sprovođenje odnosno nesprovođenje predviđenih analiza.

Ključne reči: donošenje akata, odgovornost, analiza efekata, retke bolesti, nacionalni program

*Jelena Simić**

ZNAČAJ POSTOJANJA PROTOKOLA LEČENJA ZA POSTUPANJE ZDRAVSTVENIH RADNIKA

U sistemu zdravstvene zaštite protokoli lečenja imaju važno mesto kako za pacijente, tako i za lekare. Protokoli predstavljaju sistematski odabrana i objavljena sažeta uputstva o određenim medicinskim procedurama i treba da pomognu kako lekaru, tako i pacijentu u donošenju odluke o odgovarajućoj zdravstvenoj usluzi. Koristi od postojanja protokola lečenja su višestruke. Kao najvažnije navode se: poboljšanje kvaliteta pružene zdravstvene zaštite pacijentu; mogućnost da zdravstveni radnik relativno jednostavno izabere najbolju strategiju za lečenja pacijenta; racionalizacija utrošenih sredstava za lečenje pacijenata i mogućnost da se za uložena materijalna sredstva ostvare najoptimalniji rezultati. Protokolima se zapravo standardizuje lečenje na svim nivoima zdravstvene zaštite. Pored standardizacije zdravstvenih usluga protokoli mogu imati značajnu ulogu i u markiranju problema koji vode neefikasnosti u zdravstvu, ali i u postupcima utvrđivanja odgovornosti zdravstvenih radnika zbog lekarskih grešaka. Za potrebe ovog rada autorka je istražila da li postoje i koji je kvalitet protokola o prekidu trudnoće u zdravstvenim ustanovama u Srbiji i

* Doktor pravnih nauka, vanredna profesorka Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu, jelena.simic@pravnifakultet.rs

zaključila da nepostojanje protokola o prekidu trudnoće u zdravstvenoj ustanovi direktno uzrokuje kršenje osnovnih ljudskih prava pacijentkinja kao i visok rizik od sudskih sporova za utvrđivanje odgovornosti zaposlenih u zdravstvu.

Ključne reči: protokoli lečenja, odgovornost, lekarska greška, zdravstveni radnici, ljudska prava, prekid trudnoće

*Marta Sjeničić**
*Milka Popović***

ZAKLJUČCI SA PRVOG GLOBALNOG KONGRESA O PRIMENI MEĐUNARODNOG KODEKSA O REKLAMIRANJU ZAMENA ZA MAJČINO MLEKO

Svetska zdravstvena organizacija (SZO) i Dečji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF) bili su domaćini prvog Globalnog kongresa o primeni Međunarodnog kodeksa o reklamiranju zamena za majčino mleko 20–22. juna 2023. godine, u sedištu SZO u Ženevi, Švajcarska. Tokom događaja oko 500 delegata iz oko 130 zemalja razgovaralo je i podelilo znanja i strategije za okončanje neetičkog marketinga zamena za majčino mleko.

Svetska zdravstvena skupština (Szs) je 1981. godine usvojila Međunarodni kodeks o reklamiranju zamena za majčino mleko. Četrdeset dve godine kasnije, kompanije za proizvodnju formula mleka nastavljaju da krše ove utvrđene principe i stavljaju komercijalne interese ispred zdravlja dece i porodica. Naknadne rezolucije SzS su više puta razjašnjavale stare ili dodavale nove

* Doktor medicinskog prava, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, upravnica Centra za pravna istraživanja, marta.sjenicic@gmail.com

** Doktor medicine, prof. dr spec. higijene, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Institut za javno zdravlje Vojvodine, milka.popovic@izjzv.org.rs

odredbe i pozivale nacionalne vlade da usvoje, nadgledaju i sprovode odredbe Kodeksa. Odgovor na pozive na akciju koje su pokrenuli SZO i UNICEF bio je neadekvatan, što dodatno naglašava potrebu za jačim nacionalnim propisima.

Kako je u uvodnom izlaganju naglasio generalni direktor SZO, pridržavanje odredbi Međunarodnog kodeksa o reklamiranju zamena za majčino mleko identifikovano je kao „osnovna obaveza prema Konvenciji o pravima deteta i drugim relevantnim instrumentima UN o ljudskim pravima”.

Neadekvatno dojenje povećava rizik od gojaznosti u detinjstvu, iznenadne neobjašnjive smrti odojčadi, leukemije, dijabetesa i raka kod majke. Stope isključivog dojenja su 20 % više u zemljama koje imaju zakonodavstvo suštinski usklađeno sa Kodeksom, u odnosu na zemlje bez njega. Nastavak dojenja u prve dve godine života je više nego dvostruko veći kada je zakonodavstvo detaljno usaglašeno sa Kodeksom. Prema evidenciji SZO preko 70 % država članica je usvojilo zakone koji postavljaju barem neke od odredbi Kodeksa, no pravne praznine u zakonodavstvu omogućavaju da se kršenje Kodeksa nastavlja. Većina zemalja nema aktivne sisteme za praćenje marketinške prakse, a odredbe o sprovođenju regulative su obično slabe. Industrije se i dalje šire kako bi porodicama nametnule sve veći assortiman mlečnih formula, koristeći različite taktike da pristupe porodicama i utiču na njihove izbore.

Zaključci kongresa obavezuju države članice na hitnu akciju u oblasti zabrane reklamiranja zamena za majčino mleko, te podsticanje dojenja i to: jačanje zastupanja odredbi Kodeksa na svim nivoima; formiranje multisektorskih radnih grupa (u kojima neće biti zastupljeni predstavnici proizvođača i distributera formula usled konflikta interesa) fokusiranih na donošenje regulative

(njegova zakona) koji će sveobuhvatno preuzeti odredbe Kodeksa i pratećih rezolucija; uvođenje efikasnih mehanizama praćenja (monitoringa) i sprovođenja odredbi Kodeksa, uz pomoć UNICEF-a i SZO; sprovođenje stalne edukacije zdravstvenih radnika, ali i relevantnih inspekcija koje sprovode regulativu vezanu za odredbe Kodeksa, o odredbama Kodeksa i pratećih rezolucija kao međunarodnoj pravnoj regulativi koja obavezuje države članice i koju su oni dužni da sprovode.

Pored toga, neophodno je preduzeti sledeće: pojašnjavanje definicije zamena za majčino mleko (koja je proširena u odnosu na definiciju iz 1981. godine); donošenje nedvosmislenih preporuka protiv besplatnog snabdevanja zdravstvenih ustanova mlečnim formulama (što uključuje i jasne vodiče za obezbeđenje minimalnih neophodnih količina formula mleka u zdravstvenim ustanovama regularnim postupcima javnih nabavki), protiv sumnjivih zdravstvenih i drugih izjava na deklaracijama proizvoda koji se smatraju zamenama za majčino mleko i protiv sukoba interesa izazvanih finansiranjem društava zdravstvenih radnika.

Ključne reči: Kodeks SZO, reklamiranje, zamene za majčino mleko, dojenje, pravna regulativa

*Marina Mijatović**

BEZBEDNOST PACIJENTA U ZDRAVSTVENOJ USTANOVİ KROZ ZAŠTITU OD ZARAZNIH BOLESTI

Svaki pacijent ima pravo na bezbednost prilikom ostvarivanja zdravstvene zaštite. Zdravstvene ustanove imaju obavezu da pacijentima pruže zdravstvene usluge na bezbedan način. Nijedan pacijent ne sme da trpi štetu jer zdravstvena ustanova ne funkcioniše na adekvatan način ili je propustila da preduzme mere za smanjenje faktora rizika koji su bitni za bezbedno pružanje zdravstvenih usluga.

U slučaju zaštite pacijenata od širenja zaraznih bolesti zdravstvena ustanova mora da primeni sve mere i obezbedi potrebne tehničke uslove. Posebnu pažnju zdravstvena ustanova treba da posveti pacijentima koji se zbog svog zdravstvenog stanja nalaze u povećanom riziku od zaražavanja koje može uzrokovati ugrožavanje zdravlja i života. Osnivači zdravstvenih ustanova u javnom sektoru i osnivači privatne prakse su odgovorni ako propuste da stvore bezbedne uslove za boravak u zdravstvenoj ustanovi i ako zdravstvena ustanova nema kapacitete za zaštitu pacijenata od zaraznih bolesti.

Ključne reči: bezbednost pacijenta, zdravstvena zaštita, zarazne bolesti

* Advokatkinja iz Beograda, marina.mijatovic@mimlegal.com

*Hajrija Mujović**

PITANJA ODGOVORNOG POSTUPANJA KOD PREIMPLANTACIONE GENETIČKE DIJAGNOSTIKE

Rasprava o preimplantacionoj dijagnostici deo je šireg razmatranja pitanja reproduktivnog zdravlja i reproduktivnih prava. Sa medicinskog stanovišta i shvatanja medicinske etike, tehnike i procedure u toj oblasti medicine izuzetno su unapređene, što važi i za genetičku dijagnostiku u smislu testova i složenih analiza. Sa pravnog stanovišta u žiži su najpre dopuštenost, pristup i rizici dijagnostike. Tu spada i regulativa kako pravna, tako i akti medicinskog staleža, kao i stavovi prakse povodom spornih pitanja pred sudovima, etičkim telima i zvaničnim instancama. Parovi koji su subjekti ovih procedura takođe nose određeni pravni kapacitet u okviru propisa o obaveštavanju i pristanku (*informed consent*). Primeri iz prakse ukazuju ne samo na uspešnost ovih procedura, već i na poteškoće i propuste. Otuda se može govoriti o tome kako ceo tretman unaprediti i kako kvalifikovati postupanja koja nisu osnovana sa gledišta pravnih propisa i prakse. U okviru izabrane teme upravo se ukazuje na takve slučajeve. Za dopuštenost ove vrste dijagnostike od značaja je presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Costa and Pavan v. Italy*.

* Doktor medicinskog prava, naučna savetnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, hmujoovic@idn.org.rs

U konkretnom slučaju, sud u Italiji suočio se sa tužbom para koji je želeo da se podvrgne ispitivanju radi omogućavanja zdravog potomstva, nakon što se njihovo prvo dete rodilo sa cističnom fibrozom i pošto su saznali da su zdravi nosioci bolesti. Kod ponovne trudnoće utvrđeno je da nerođeno dete ima cističnu fibrozu i obavljen je abortus. Par je tražio dijagnostiku *in vitro* oplođenja za sledeće dete. Italijanski zakon vantelesnu oplodnju dopušta samo kod infertilnosti. Sud u Salernu smatrao je da to ispitivanje ne predstavlja tehniku prenatalnog ispitivanja radi utvrđivanja zdravstvenog stanja ploda. Putem predstavke tužioca predmet je stigao pred Evropski sud za ljudska prava u Strazburu. Oni su se pozvali na čl. 14. Evropske konvencije koji propisuje zabranu diskriminacije jer su smatrali da su im time uskraćena prava u poređenju sa sterilnim parovima i onim parovima gde muškarac ima polno prenosive bolesti (HIV, hepatitis B i C). Presuda je 2013. godine postala konačna i njome je tužiocima priznato pravo na predikciju stanja ploda u okviru preimplantacione dijagnostike.

Kada je reč o pravu Srbije u vezi sa ovim pitanjima, usvojen je Zakon o prevenciji i dijagnostici genetičkih bolesti, genetički uslovljenih anomalija i retkih bolesti (*Službeni glasnik RS*, br. 8/2015), koji u svom članu o prenatalnoj dijagnostici poslednji stav posvećuje upravo preimplantacionoj genetskoj dijagnostici (čl. 26, st. 9. ZDPGO). Time se u pogledu same primene dijagnostike upućuje na zakon koji uređuje postupke biomedicinski potpomognute oplodnje (ZBMP*Službeni glasnik RS*, br. 40/2017. i 113/2017). Saglasno zakonu, preimplantaciona genetska dijagnostika (PDG) dozvoljena je isključivo u slučaju opasnosti od prenošenja nasledne bolesti, dijagnostike hromozomske

i genetske bolesti ili, ako je to potrebno, zbog ponavljanog neuspešnog postupka oplodnje (čl. 47, st. 1). Ipak, od vremena usvajanja Zakona o prevenciji i dijagnostici genetičkih bolesti do danas u praksi postoje problemi neusaglašenosti propisa kada je reč o primeni poslednjeg stava člana o preimplantacionoj dijagnostici i njegovog pogrešnog tumačenja na restriktivan način. Isto tako, u novije vreme dešava se uskraćivanje prava na pristup genetičkim uslugama u javnim zdravstvenim ustanovama kada su u pitanju pacijentkinje obolele ili sa rizikom od retkih bolesti. Takve situacije ukazuju na potrebu daljeg rada na usaglašenoj primeni propisa kod ove važne dijagnostike.

Ključne reči: rađanje, rizici, genetika, vantelesna oplodnja, preimplantaciona dijagnostika

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

6

OKRUGLI STO

3. novembar 2023, Beograd

Knjiga sažetaka

Advokatska komora Vojvodine

Glasnik AKV

Novi Sad

Institut društvenih nauka

Centar za pravna istraživanja

Beograd

Za izdavače

Dr Aleksandar Todorović

Dr Goran Bašić

Tehnički urednik i korektor

Jelica Nedić

Dizajn korica

Ognjen Odobašić

Kompjuterski slog

Tatjana Božić

Štampa

OFFSET PRINT, Novi Sad

2023.

ISBN-978-86-82824-00-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347(048)

ОКРУГЛИ сто Србија и реформисање института одговорности (6 ; 2023 ; Београд)

Књига сажетака / Округли сто Србија и реформисање института одговорности, 3.
новембар 2023, Београд ; [уредник Хајрија Мујовић]. - Београд : Институт друштвених
наука ; Нови Сад : Адвокатска комора Војводине, 2023 (Нови Сад : Offset print). - 39, 38 str. ;
22 cm. - (Едиција Књиге сажетака)

Ћир. и лат. - Тираж 30

ISBN 978-86-82824-00-8

а) Грађанско право -- Апстракти

COBISS.SR-ID 128588553